

WEIDVOGELS IN DE PAPENWEGSE EN ZUIDWIJKSE POLDER IN 2012

BMP-inventarisatie 2012

in opdracht van de Stichting Twickel

Foto: Aletta de Ruiter

Den Haag, augustus 2012
Natuuronderzoeksbureau Remeus

INHOUD

Inleiding	3
Werkwijze	4
Resultaten	5
Broedresultaat	7
Verschuiving van de territoria	8
Soortbesprekingen	10
Ontwikkeling van de vogelterritoria in de periode 1975 – 2012	16
Beheerkwesties en aanbevelingen	18
Overige waarnemingen	19
Referenties	20
Bijlagen	22 e.v.

INLEIDING

In het voorjaar van 2012 is het grasland in de Papenwegse en Zuidwijkse polder, een deel van de Oranjepolder, alsmede het restant van de Stevenshofjespolder, gelegen tussen de Rijksweg (A44), de wijk Stevenshof, de spoorlijn Den Haag – Leiden en de Papeweg, door Natuuronderzoeksbureau Remeus volgens de BMP-methode van SOVON geïnventariseerd op broedvogels. Deze inventarisatie gebeurde in opdracht van de Stichting Twickel als onderdeel van de jaarlijkse monitoring van deze polder. De polder vormt samen met de zuidelijker gelegen Duivenvoordse-Veenzijdse Polder een vrijwel aaneengesloten weidegebied, waarbij het oorspronkelijke landschapspatroon, vastgelegd door Floris Balthasars op een kaart in het begin van de 17e eeuw, nog vrijwel intact is gebleven (zie figuur 1). De totale oppervlakte grasland in de Papenwegse en de Zuidwijkse polder bedraagt 256 hectare.

Figuur 1 Dese jeghenwoordighe chaerte, is by my Floris Balthasars ghesworen lantmeter begost inden iare xvjc. ende thien - Kaart van het hoogheemraadschap van Rijnland, kartografische documenten, kaarten A-3992-4036, jaar 1610 - 1615.

Het gebied bestaat uit graslandpercelen met een groot aantal sloten, twee brede wateringen, te weten de Veenwatering en de Dobbewatering, een aantal boerderijen en maneges en de buitenplaatsen Zuidwijk en Santhorst. De laatste twee beboste terreinen zijn, net zoals de erven van de boerderijen en de maneges niet in dit onderzoek meegenomen. Wel is er in het hele gebied een nagenoeg volledige inventarisatie van de Huiszwaluw uitgevoerd. Hierbij werden potentiële nestplekken bij boerderijen en stallen bezocht en het aantal nesten geteld. Santhorst wordt overigens sinds 1992 door Wim ter Keurs c.s. op broedvogels geïnventariseerd.

In een groot deel van het gebied wordt weidevogelbeheer uitgevoerd. Dit beheer kenmerkt zich door uitgestelde maaidata of nestbescherming.

WERKWIJZE

An aerial photograph showing a large, irregularly shaped green field. The field is divided into several smaller sections by orange lines, which likely represent property boundaries or planning zones. The field is surrounded by residential areas with houses and streets. A railway line runs along the top edge of the field. There is a small, dark, rectangular area in the center of the field, possibly a pond or a building. The overall scene is a mix of green space and urban development.

In totaal is er 44,3 uur aan veldwerk besteed. Dit komt neer op een gemiddelde onderzoeksintensiteit van 17,3 minuten per ha. De eerste twee weken van april zijn het best om het aantal territoria van Wilde Eend en Kievit, de twee talrijkste soorten, te bepalen. Waarnemingen van oudervogels met jongen mogen bij het BMP-onderzoek niet meegenomen worden als geldige waarneming, omdat de vogels zich over een grote afstand kunnen verplaatsen en het dus geen indicatie hoeft te zijn voor een broedgeval in de Papenwegse en de Zuidwijkse Polder.

Net als in 2011 was ook het voorseizoen van 2012 erg droog; dat maakt het voor weidevogels lastig voedsel te zoeken (in de droge grond), hetgeen een vertragend effect kan hebben op de aankomst van weidevogels en de eileg. April en mei waren, in tegenstelling tot maart, nat en vooral ook koel. Dat resulteerde in een vertraagde grasgroei en tot een wat later dan gemiddelde start van het maaien, hetgeen een positief effect zou kunnen hebben op de uiteindelijke broedresultaten.

RESULTATEN

In dit hoofdstuk worden de resultaten weergegeven en een vergelijking gemaakt met voorgaande inventarisaties. Er wordt een korte toelichting gegeven bij alle vastgestelde vogelsoorten vermeld in tabel 2 op bladzijde 17. In deze toelichting wordt voor een aantal soorten een vergelijking gemaakt met de gemiddelde dichtheden in weidevogelgebieden, die in de Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer (SNL) als zeer soortenrijk worden omschreven (zie Bijlage A).

Oprit landgoed Santhorst

(Foto: Aletta de Ruiter)

Over het algemeen kan voor 2012 gesproken worden van een matig seizoen. De aantallen weidevogels waren over het algemeen wat lager dan in 2011. Het succes van een broedseizoen wordt echter natuurlijk ook bepaald door de broedresultaten en die waren, op basis van zicht- en alarmwaarnemingen beter dan in 2011. In totaal werden (inclusief Huiszwaluw) 659 territoria genoteerd van 26 verschillende soorten. In totaal waren er van alle soorten bij elkaar 58 territoria minder dan in 2011. Dat is een aanzienlijke verandering, en de aantalveranderingen per soort(groep) waren soms ook fors. Vooral een drietal soorten weidevogels (Scholekster, Grutto en Tureluur) liep in aantal terug van 180 in 2011 naar 157 in 2012. Bij de groep ganzen en eenden is het beeld wisselend. De aantallen van een tweetal eendensoorten die in ons land overwinteren (Wilde Eend en Krakeend) zijn licht tot matig teruggelopen; dit zou een effect kunnen zijn van de extreme koudeperiode in februari 2012. De Slobeend blijft stabiel op een erg laag niveau. Daarentegen neemt de Kuifeend nog steeds toe in het weidelandschap. Ganzen lieten in het algemeen een afname zien; de Grote Canadese Gans, die in 2011 nog piekte met 25 territoria, viel nu terug naar 18. Niettemin zijn

Canadese Ganzen nadrukkelijk in het terrein aanwezig, vooral ook buiten het broedseizoen. Dit gegeven, gecombineerd met grote aantallen overwinterende ganzen (met name Kol- en Grauwe Ganzen), brengt menig boer in de verleiding over te gaan tot verjaging. Het moge duidelijk zijn dat dit niet bevorderlijk is voor de rust in het terrein, zeker niet als deze activiteiten plaatsvinden in het begin van de broedtijd als de weidevogels zich gaan vestigen. Ook dit jaar lieten de grotere aantallen weidevogels lang op zich wachten, omdat de weidegebieden door de aanhoudende droogte (vanaf eind januari) zeer droog waren. Daar kwam een bijzonder warme en droge maartmaand overheen. Bij de Grutto bestond zelfs de vrees dat een deel van de populatie het broedseizoen zou overslaan, een bekende natuurlijke reactie op ongeschikte broedomstandigheden. Op 10 april werden nog slechts 46 territoriale paartjes Grutto opgetekend. Pas in de tweede helft van april stegen de aantallen verder door en vestigden zich toch nog nieuwe paartjes. Vanaf eind april kwamen ook grotere aantallen Scholeksters het gebied in. Het broedresultaat van de weidevogels zal, zoals in het hoofdstuk 'Werkwijze' al aangegeven, hoger liggen dan in 2011. In 2011 werd er, vanwege de warme lente, al vroeg in het jaar volop gemaaid. In 2012 zorgde het koele en natte weer in april en mei voor latere maaiactiviteiten, hetgeen goed nieuws betekende voor de weidevogels. Werd er begin juni 2011 nog maar een enkel alarmerend paar grutto's waargenomen, in 2012 waren dat er rond dezelfde datum maar liefst 14. Het aantal Kieviten bleef ongeveer gelijk (van 132 in 2011 naar 133 in 2012). Wat weer opviel is dat enkele paartjes Kieviten weer opnieuw aan de leg gingen op percelen, die tussen 10 en 20 mei werden gemaaid; dit speelde vooral op een aantal percelen ten westen van de Veenwatering, echter minder uitgesproken dan in 2011. Kennelijk waren diverse paren Kieviten er al in geslaagd jongen groot te brengen en gingen zij niet over tot een vervollegselsel. De Scholekster en Tureluur liepen in aantal terug; afgaande op alarmerende paren eind mei/begin juni kan de conclusie getrokken worden dat de jongenproductie van de Tureluur beter was dan in 2011. Jonge Tureluurs laten zich echter slecht zien vanwege hun gewoonte weg te duiken in slootranden. Jonge Scholeksters werden nauwelijks vastgesteld; op 5 juni werden vier paar met pulli gezien (2x1 en 2x2). Daar kwamen nog vier paar met alarmgedrag bij.

Wat bij de weidevogels verder opviel, is dat zij hun territoria opnieuw gingen vestigen in de nabijheid van vee, om het even of dat nu paarden of koeien waren. De verhoogde productie van dierlijke mest leverde kennelijk meer voedsel op, zowel voor de adulte vogels als, in een later stadium, de pulli. Kennelijk zijn weidevogels bereid de grotere onrust, met name rond maneges, te accepteren als zij inschatten dat het een positief effect kan hebben op de broedresultaten.

De Huiswaluw broedt alleen op de erven van de boerderijen; er werden in het gebied 32 nesten aangetroffen (tegenover 48 in 2011). Aanvullend werden op de Catharinahoeve, net zuid van het onderzochte gebied, nog 31 nesten gevonden.

Ten opzichte van 2011 gingen acht soorten in aantal vooruit (Fuut, Knobbelswaan, Bergeend, Kuifeend, Kievit, Merel, Rietgors en Zwarte Kraai). Elf soorten lieten achteruitgang zien. In het oog springend was de terugval bij de volgende soorten (steeds 2012 ten opzichte van 2011): Krakeend (van 60 naar 49), Scholekster (van 71 naar 63), Grutto (van 66 naar 59), Tureluur (van 43 naar 35) en Kleine Karekiet (van 4 naar 2). Van de Zomertaling, in 2007 nog vertegenwoordigd met één territorium, werd geen territorium vastgesteld; een eenmalige waarneming van een mannetje op 13 mei is onvoldoende om tot een territorium te kunnen besluiten. De Bergeend was dit jaar met maar liefst zes paar vertegenwoordigd en hij lijkt een voorkeur te hebben voor opstallen. Op 5 juni stond een groep van 7 adulte bergeenden langs de Nieuwe Weg, maar in tegenstelling tot 2010 werden geen pulli gezien.

BROEDRESULTAAT

Kuiken Kievit

De Kievit kende, ondanks de aanvankelijke droogte, een goed broedresultaat; de eerste kuikens werden op 18 april gezien. Afgaande op het alarmgedrag van de Kieviten waren er met name in de tweede helft van april behoorlijke aantallen Kievitjongen op weg naar volwassenheid; per telling werden er soms enkele tientallen gezien. In de tweede helft van mei gingen diverse paren (weer) over tot broeden; het is niet bekend of dit tweede legsel is van paren die al eerder succesvol waren of tweede pogingen van eerder uitgemaakte paren. De Grutto en de Tureluur hadden eveneens, afgaande op alarmwaarnemingen en zichtwaarnemingen van pulli, een behoorlijk seizoen wat betreft jongenproductie. Van Grutto en Tureluur werden vanaf 13 mei pulli gezien, maar door het hoge gras kon niet visueel gevolgd worden of zij het volwassen stadium hebben bereikt; het alarmgedrag van de ouders later in het seizoen indiceert dat laatste wel. Dit alles laat onverlet dat de jongenproductie van met name Scholekster en Grutto landelijk al vele jaren onder de maat is en in ieder geval onvoldoende om de oudersterfte te compenseren.

De vrees bestaat dan ook dat er binnen afzienbare tijd een forse daling zou kunnen optreden in de aantallen broedparen van de Scholekster en de Grutto doordat de oudere vogels het einde van hun levenscyclus bereiken; uit diverse landelijke onderzoeken blijkt immers, dat vele paartjes al behoorlijk op leeftijd zijn.

SOVON Nederland heeft inmiddels ook voor de Kievit alarm geslagen. Over 217 verspreid in Nederland liggende gebieden (met een totaaloppervlak van bijna 40.000 hectare) zijn de aantallen in 18% van die gebieden gelijk gebleven (waaronder de Papenwegse en Zuidwijkse Polder!), in 30% toegenomen en in 52% afgenomen. Gemiddeld voor heel Nederland liggen de aantallen dit jaar 18% lager dan in 2011. Dit zou kunnen betekenen dat, naast soorten als Grutto, Scholekster en Veldleeuwerik, nu ook de Kievit in een vrije val terecht lijkt te komen.

“Het wordt dan ook belangrijk om niet langer de pijlen alleen maar te richten op soorten als Grutto, maar dat wij ons meer gaan richten op de weidevogelgemeenschap en het agrarisch systeem in zijn totaliteit. Een mogelijke oorzaak voor de achteruitgang is het (landelijk gezien) intensieve landgebruik met de daaraan gekoppelde waterpeilen. Dat beeld lijkt bevestigd te worden doordat gebieden waarin (nog) geen sprake is van afnemende aantallen vooral gekenmerkt worden door vochtige graslanden”, aldus SOVON.

Bij Slobeend en Kuifeend werd geen broedsucces waargenomen.

Overigens kan het positieve effect van het ongemaaid laten van sloot- en greppelranden niet voldoende worden onderstreept; jonge weidevogels gebruiken dit als dekking bij dreigend gevaar, hetgeen daadwerkelijk werd vastgesteld in het geval van Scholekster en Tureluur. Zij zijn dan ware meesters in camouflage. Maar ook voor laat broedende soorten als Krakeend en Kuifeend kan het ongemaaid laten van slootranden de kans op broedsucces vergroten.

VERSCHUIVINGEN VAN DE TERRITORIA

Al enkele jaren is er een opmerkelijke verschuiving waar te nemen van het aantal weidevogelterritoria in de richting van de wijk Stevenshof, hoewel daar nu een kentering in lijkt te komen. De vier primaire weidevogelsoorten Scholekster, Kievit, Grutto en Tureluur concentreren zich steeds meer rond de Veenwatering direct ten noorden en direct ten zuiden van de Nieuwe Weg, precies op het tracé voor de Rijnlandroute ‘Zoeken naar Balans’ (zie tabel 1). Ook was dit jaar een sterke concentratie rond de maneges Aubert en Country Stables. Bevond zich in 1984 nog minder dan 15% van de territoria van deze soorten ten noorden van de Nieuwe Weg, in 2012 was dat 39%.

	1984	2006	2009	2010	2011	2012
Scholekster	10 (14%)	16 (25%)	22 (39%)	25 (35%)	30 (42%)	24 (38%)
Kievit	18 (13%)	23 (21%)	33 (26%)	66 (42%)	59 (45%)	58 (44%)
Grutto	7 (10%)	5 (9%)	10 (21%)	17 (28%)	19 (29%)	17 (29%)
Tureluur	2 (11%)	6 (21%)	9 (28%)	23 (52%)	18 (42%)	16 (46%)
Totaal	37 (13%)	50 (19%)	74 (28%)	131 (39%)	126 (40%)	115 (40%)

Tabel 1 Ontwikkeling van het aantal territoria van vier primaire weidevogelsoorten in de weilanden ten noorden van de Nieuwe Weg met tussen haakjes als percentage van het aantal territoria in het gehele gebied.

In het eerste milieueffectrapport voor de RijnlandRoute wordt met de toenemende concentratie van weidevogels rond het geplande tracé geen rekening gehouden, maar gerekend met gemiddelde dichtheden in de hele Papenwegse en Zuidwijkse Polder. Daardoor wordt het effect van de weg op de weidevogels dus ernstig onderschat.

Niet onvermeld mag blijven dat in het gebied dat bedreigd wordt door de Rijnlandroute dit jaar de volgende Rode Lijst soorten zijn vastgesteld: Grutto, Tureluur, Boerenzwaluw en Huizwaluw. Spotvogel en Huismus zijn vaste broedvogels in dit deel van de polder, terwijl Boomvalk, Ransuil en Engelse Kwikstaart hier de afgelopen jaren ook jongen hebben grootgebracht.

Ook de zuidoostelijke percelen, in de buurt van de Dobbewatering, scoren goed. In dit gedeelte werden ook heel wat Kievitpulli gezien. Ook liepen hier jonge Tureluurs en Scholeksters rond (zie Bijlage D). Op de Twickel-percelen ten westen van de Veenwatering en rond Santhorst broeden nog steeds weinig weidevogels en blijft het broedsucces laag. Wel is dit juist de plek waar Kieviten zich zichtbaar hervestigden na maaiactiviteiten.

SOORTBESPREKINGEN

In deze sectie worden de ontwikkeling per soort besproken. In Bijlage E worden de verspreidingskaarten van alle aangetroffen vogelsoorten gepresenteerd.

Fuut

De stand van de Fuut is al een groot aantal jaren stabiel met drie tot vijf territoria.

Deze territoria bevinden zich steeds op de Veenwatering of Dobbewatering. Voor het eerst werd dit jaar ook een nest gevonden pal langs de zuidrand van De Stevenshof.

Van drie van de vijf broedparen was het broedsel succesvol, getuige de op de rug van de oudervogels meeliftende pulli.

Knobbelzwaan

Na de afname in 2011 krabbelde deze soort weer een beetje op, van drie territoria in 2011 naar vier in 2012. Wel werden her en der niet broedende vogels, zowel adulten als jongen van vorig jaar, aangetroffen. Deze tellen in het kader van BMP echter niet mee.

Grauwe Gans

Het rapport 2011 eindigde wat deze soort betreft als volgt: "De komende jaren zullen moeten uitwijzen of de landelijke toename zich ook verder gaat vertalen in deze polder." In 2012 kan geconstateerd worden dat deze soort zich in 2012 heeft gestabiliseerd na de toename in 2011; er werden wederom zes paar vastgesteld. Er werden enkele nesten gevonden, alsmede enkele waakzame paren op plekken die ik niet kon betreden.

Grote Canadese Gans

De Grote Canadese Gans was in 2011 procentueel de grootste stijger. Ten opzichte van 2010 steeg de broedpopulatie met maar liefst met 31,3%. In 2012 liep het aantal echter terug van 25 naar 18 paar (hierbij zij aangetekend dat de grote groep Grote Canadese Ganzen die in de winter van 2010/11 overwinterde, dit jaar niet werd aangetroffen). Deze soort concentreert zich sterk tussen de manege Aubert en de spoorbaan. In dit gebied werden vanaf eind april enkele tomen jongen waargenomen.

Kleine Canadese Gans

Dit jaar was er, net zoals in 2010 en 2011, een mengpaar Kleine Canadese Gans x Brandgans. Vrijwel zeker gaat het hier om hetzelfde paar, dat trouw blijft aan de locatie nabij de Dobbewatering; jongen werden echter niet gezien.

Brandgans

Ook bij de Brandgans werd, na een eerste geval in 2009, weer een broedgeval vastgesteld. Nabij de Dobbewatering werd een enkele keer een alarmerend paar aangetroffen, terwijl later in het seizoen alleen het mannetje waakte. Bij de vorige soort werd al melding gemaakt van het gemengde paar Kleine Canadese Gans x Brandgans.

Nijlgans

De Nijlgans blijft een lastige soort om te inventariseren, omdat niet territoriale paren zich soms net zo nadrukkelijk manifesteren als hun broedende soortgenoten. Op basis van opgedane ervaringen met deze soort is, vanwege het gedrag van Nijlganzen, geconcludeerd dat een aantal van 9 territoria de werkelijkheid goed weergeeft. Dit aantal ligt in lijn met het aantal van de afgelopen paar jaar. Al op 28 maart werden de eerste pulli waargenomen.

Bergeend

De Bergeend heeft zich vrij recent gevestigd in polderlandschappen. Van origine is dit een soort die vooral in duingebieden in konijnenholen broedde. Door de sterke aantalsreductie van het Konijn, vooral veroorzaakt door ziekten en de komst van de Vos als predator (de Vos lust ook wel af en toe een Bergeend) werden de duinen ongeschikt als broedgebied. In zijn zoektocht naar nieuwe en veilige gebieden kwam de Bergeend uiteindelijk ook terecht in veenweidegebieden, hoewel de aantallen steeds aan de magere kant bleven en de jongenproductie te wensen overliet. Niettemin is het nu vastgestelde aantal van zes een 50% toename ten opzichte van 2011. Hoewel er in 2010 echter nog een paartje met jongen werd gezien, was daar zowel in 2011 als dit jaar geen sprake van. Enkele keren werd territoriaal gedrag gezien, waarbij de mannetjes elkaar verjoegen. Het valt op dat de Bergeend de kern van het gebied mijdt; hij lijkt een voorkeur te hebben voor de randen van infrastructuur (maneges en andere opstallen) en de drogere delen van het terrein.

Krakeend

De Krakeend verscheen (in de zeventiger jaren) pas in de polders tussen de N44 en de spoorlijn toen het aantal Krakeendterritoria in Meijndel en Berkheide zijn maximum had bereikt. Daarna gingen, helemaal in lijn met de landelijke trend, de vestiging en toename van deze soort razendsnel. Van het totaal aantal territoria van de grondeleenden Wilde Eend, Slobeend en Krakeend, neemt de Krakeend (ondanks de vastgestelde afname) nog bijna 1/3 voor zijn rekening, terwijl dat in 2006 nog ongeveer 1/5 was! De oorzaak van de afname is onbekend, maar de extreme koudeperiode van februari 2012 zou een oorzaak kunnen zijn. In 2012 werden 49 territoria opgemerkt; het jaar 2013 zal antwoord moeten geven op de vraag of deze afname een tijdelijke dip is! Het aantal van 49 betekent nog altijd een gemiddelde dichtheid van 19,14 territoria per 100 hectare. Dit is bijna het dubbele van het laatst bekende gemiddelde in weidevogelgebieden die in de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer (SAN) als zeer soortenrijk worden omschreven. Daar is het gemiddelde 10,09 territoria/100 ha (zie ook Bijlage A voor een totaaloverzicht). Er werden dit jaar wederom verschillende vrouwtjes met pulli waargenomen. De grafieken van Krakeend en drie andere eendensoorten kunnen in Bijlage B gevonden worden.

Slobeend

In tegenstelling tot de Krakeend staat de Slobeend op het punt deze polder als broedvogel te verlaten. Hoe lang zal het nog duren eer deze fraaie eendensoort ons poldergebied links laat liggen? De Slobeend laat zowel landelijk als in de Papenwegse en Zuidwijkse Polder een fluctuerende trendlijn zien, waarbij de soort over de gehele periode duidelijk in aantal achteruitgaat. De jaren 2011 en 2012 waren voor deze soort het dieptepunt met nog slechts twee territoria. De Slobeend is bijzonder gevoelig voor verstoring. Intensieve nestbeschermingsactiviteiten in percelen waar Slobeenden vóórkomen kunnen dan ook beter achterwege worden gelaten. Een nest wordt slechts bij toeval gevonden en het gericht zoeken is alleen aan te raden, indien men zeker weet dat een eventueel nest door agrarische activiteiten geen kans heeft om uit te komen. Het zoeken naar nesten op percelen met een uitgestelde maaidatum is dus uit den boze.

De gemiddelde dichtheid van de Slobeend is nog slechts 0,78 paar per 100 ha. Dit is behoorlijk lager dan in zeer weidevogelrijke gebieden (3,24 territoria/100 ha). Er werden geen waarnemingen van vrouwtjes met jongen verricht. De soort staat landelijk op de Rode Lijst. Een foto van de Slobeend mag niet achterblijven; hopelijk blijft deze fraaie eendensoort (zie foto) toch nog voor deze polder behouden.

Man Slobeend in de vlucht,

(Foto © Sytze Jongma)

Wilde Eend

Na een sterke opbouw in de jaren naar 2009 (in dat jaar een all time maximum van 143 territoria) zit deze nog steeds algemene eendensoort de laatste jaren in een dalende lijn. Niettemin is het aantal van 116 territoria nog altijd indrukwekkend. De geleidelijke afname zou verband kunnen houden met een viertal koude tot strenge winters op rij (waarbij de kou in 2012 beperkt bleef tot een heuse koudegolf in de eerste helft van februari). Toekomstige monitoring zal daarover helderheid moeten verschaffen; het wordt dan interessant te onderzoeken hoe gereageerd gaat worden op een natte en zachte winter.

Omerekend per 100 ha bedraagt het aantal vastgestelde territoria in 2012 45,31.

Kuifeend

De Kuifeend verscheen halverwege de zestiger jaren pas in de polders tussen de N44 en de spoorlijn toen het aantal territoria in Meijendel en Berkheide zijn maximum had bereikt. In duingebieden lijkt de soort de laatste jaren onder druk te staan. De broedaantallen in de duinen nemen langzaam af en er komen maar weinig pulli groot. Wellicht nemen de aantallen in de poldergebieden hierdoor nog steeds toe en gaat deze soort, anders dan in het verleden, ook meer en meer kleine polderslootjes opzoeken (dat maakt het inventariseren er niet makkelijker op). Ten opzichte van 2011 steeg het aantal territoria van 18 naar 23. De Kuifeend bereikt hiermee een gemiddelde dichtheid van 8,98 paar per 100 hectare. Dit ligt aanzienlijk hoger dan het laatst bekende gemiddelde voor zeer soortenrijke weidevogelgebieden (2,02 broedpaar/100 ha.). Er werden dit jaar geen vrouwtjes met pulli in het terrein waargenomen.

Man Kuifeend

(Fotografie Adri de Groot)

Waterhoen

Na een viertal relatief strenge winters, is het aantal inmiddels teruggelopen van 21 in 2009 naar 11 in 2012. Opvallend is de verspreiding van het Waterhoen in het gebied. De soort is al jaren in het noordelijke deel talrijker dan in het zuidelijke deel. In hoeverre dit te maken heeft met de ligging van smalle slootjes langs de bosjes in het noordelijke deel van het gebied en het moerasje bij Stevenshof is onduidelijk. Het zwaartepunt van de verspreiding ligt tegen de wijk Stevenshof aan. De soort heeft een voorkeur voor smalle slootjes. Concurrentie met de Meerkoet zou een reden kunnen zijn waarom er bijvoorbeeld geen Waterhoentjes langs de Santhorstlaan werden waargenomen.

Meerkoet

Het aantal territoria van de Meerkoet (73) toonde in 2012 een lichte daling ten opzichte van 2011, mogelijk als gevolg van de reeds genoemde koudeperiode. De inschatting is dat de achteruitgang niet structureel is, maar toekomstige inventarisaties zullen dat moeten uitwijzen. Het broedsucces lag hoog; vele van de gevonden nesten kwamen succesvol uit, maar er werden ook enkele verlaten nesten aangetroffen.

Scholekster

Er bevonden zich dit jaar 63 territoria in het gebied. Dat is bij lange na niet te vergelijken met het aantal van 105 in 1997. Dat laatste aantal lijkt echter een uitzondering te zijn; het nu vastgestelde aantal van 63 (zij het lager dan het in 2011 vastgestelde aantal) ligt meer in lijn met de in andere jaren vastgestelde aantallen territoria (zie hiervoor tabel 2). De gemiddelde dichtheid bedraagt 24,61 territoria/100 ha. Dit is meer dan twee keer zo hoog als de laatst bekende gemiddelde dichtheid voor zeer soortenrijke weidevogelgebieden. In die gebieden ligt het gemiddelde op 10,66 territoria/100 ha. Een van de belangrijkste oorzaken voor de hoge dichtheid in de Papenwegse en Zuidwijkse Polder heeft ongetwijfeld te maken met de ligging dicht bij de kust. De Scholekster was van oorsprong een kustbewoner, die van daaruit het binnenland heeft gekoloniseerd. Sinds 1990 is de Scholekster in Nederland echter zeer sterk achteruitgegaan (zie grafiek 2). Dit geldt ook voor de polders tussen Den Haag en Leiden waar in het verleden nog dichtheden van >50 broedpaar per 100 ha. werden bereikt. Sowieso is de Scholekster landelijk een zorgenkindje. In de broedgebieden laat de jongenproductie al jaren te wensen over, terwijl de sterfte van adulten in het winterseizoen ook erg hoog is (onder andere als gevolg van de kokkelvisserij in de Waddenzee). Gelukkig worden Scholeksters erg oud (25 – 30 jaar) en zij blijven over het algemeen trouw terugkeren naar hun vertrouwde broedplekken. Er

komt echter een moment dat de vergrijsde populatie door ouderdomssterfte inklapt en er onvoldoende jongen zijn om de opengevallen plekken in te nemen. De Scholekster is een kandidaat voor de Rode Lijst.

Kievit

De Kievit liet in 2012 een stabilisatie zien ten opzichte van 2011 (2011 was een jaar met een sterke terugval ten opzichte van 2010). Niettemin, een aantal van 133 territoria mag nog steeds sterk worden genoemd. Het aantal van 133 territoria komt overeen met een gemiddelde dichtheid van 51,95 territoria/100 ha. Dit is hoger dan het laatst bekende gemiddelde in zeer soortenrijke weidevogelgebieden (41,86 territoria/100 ha). Vooral ten noorden van de Nieuwe Weg, en dan met name west van de Veenwatering, was de dichtheid erg hoog. Er werden dit jaar in het hele gebied veel ouderparen met pulli waargenomen. De grafieken van Kievit, Scholekster, Grutto en Tureluur kunnen gevonden worden in Bijlage B.

Grutto

De Grutto liet dit jaar een merkwaardig beeld zien. Tijdens enkele bezoeken in maart viel het uiterst geringe (om niet te zeggen zorgwekkend lage) aantal Grutto's op (maar ze waren er in ieder geval, zulks in tegenstelling tot de Duivenvoordse-Veenzijdse Polder waar ze toen nog volledig ontbraken). Medio april waren er weliswaar al meer Grutto's gearriveerd, maar op basis van de toen aanwezige aantallen ontstond de indruk dat het aantal territoria wel eens bij 40 à 45 zou kunnen blijven steken. Echter, gedreven door broeddrift verlieten in de tweede helft van april toch nog ettelijke paren Grutto's de slikgebieden in de omgeving om alsnog een broedpoging te ondernemen in de gortdroge weilanden.

Uiteindelijk kon toch nog een respectabel aantal van 59 territoria worden vastgesteld, zij het dat het wel een afname betekent (66 in 2011). Ook in belendende polders (Raaphorstpolder en Duivenvoordse-Veenzijdse Polder) werd een sterke afname vastgesteld. De Papenwegse en Zuidwijkse Polder komt nog goed weg!

Positief punt is dat, mede door de latere start van het maaien, de jongenproductie beter zal zijn geweest dan in 2011, in ieder geval afgaande op paren met alarmgedrag. Een voorzichtige schatting, gebaseerd op alarmgedrag van oudervogels, is dat van de 59 paartjes ongeveer 17 paartjes jongen groot hebben kunnen brengen (of tijdelijk jongen hebben gehad).

De 59 territoria betekenen een gemiddelde dichtheid van 23,05 territoria per 100 hectare. Dit is lager dan de dichtheden die in vergelijkbare, zeer soortenrijke weidevogelgebieden worden aangetroffen (27,65 paar per 100 ha; zie de tabel in Bijlage A). De Grutto is een kwetsbare en kritische soort, die hoge eisen stelt aan het grasland. Dat moet kruidenrijk zijn, zodat voldoende voedsel gewaarborgd is. Aan monotone en dichte grasmatten heeft de Grutto niets; het is onmogelijk voor jongen om daarin de weg te vinden op zoek naar voedsel (dat bovendien nauwelijks aanwezig zal zijn in monotoon land).

Het is dus, zoals al aangegeven, zeer belangrijk dat er genoeg structuurrijke en kruidenrijke graslanden in mei en juni beschikbaar zijn, zodat opgroeiende kuikens voldoende voedsel kunnen vinden en een veilig heenkomen kunnen zoeken bij gevaar. Uit onderzoek is gebleken dat gebieden met een stabiele hoge dichtheid aan weidevogels (>75 broedparen per 100 ha) een significant groter aandeel aan kruidenrijke graslanden hebben dan de niet stabiele weidevogelgebieden (Directie Kennis, 2008). Er zijn maar een aantal percelen die hieraan voldoen en die liggen voornamelijk rond de Nieuwe Weg. Juist deze percelen zouden extra beschermd moeten worden en gevrijwaard van graslandverbetering.

Tureluur

Het aantal broedparen van de Tureluur schommelde tot en met 2009 rond de 30. In 2010 trad een sterke toename op naar 44 territoria; na stabilisatie in 2011 lijkt er in 2012 (35 paar) weer een afname op te treden. De dichtheid ligt in 2012 met een gemiddelde van 13,67 territoria per 100 ha iets hoger dan de dichtheid in zeer soortenrijke weidevogelgebieden. Daar ligt het gemiddelde

namelijk op 11,78 broedpaar/100 ha. De trendlijn van de Tureluur in de Papenwegse en Zuidwijkse Polder komt overeen met de landelijke ontwikkeling van de Tureluur. Als een van de weinige weidevogelsoorten kent de soort vanaf 1990 een stabiele BMP-index, in ieder geval tot en met 2012. Het jaar 2013 zal aan het licht moeten brengen of de nu ingezette afname tijdelijk is dan wel meer structureel lijkt te gaan worden. Vanaf 13 mei werden de eerste pulli gezien; pulli van de Tureluur houden zich graag op in/langs de randen van slootjes. Daar is voedsel voorhanden, maar de zichtbaarheid van pulli is dan wel eens lastig voor de waarnemer! Op basis van alarmgedrag van de ouders, gecombineerd met zichtwaarnemingen van pulli, is de schatting dat zo'n 15 paartjes met succes jongen groot hebben weten te brengen.

Visdief

Deze sternsoort werd twee keer eerder broedend in het gebied aangetroffen en wel in 2000 en 2011. Dit jaar werd vanaf 18 april een alarmerend paartje aangetroffen langs de Dobbewatering. Bij latere bezoeken werd hun territoriaal gedrag jegens de waarnemer steeds duidelijker en vanaf 23 mei werd nog maar één van de vogels fel alarmerend aangetroffen, waaruit de voorzichtige conclusie kan worden getrokken dat het vrouwtje op het nest zat.

Witte Kwikstaart

Er werden dit jaar slechts vier paartjes opgemerkt. Het werkelijke aantal zal wat hoger liggen, want de erven en stallen zijn niet meegeteld. De vier gevallen hebben puur betrekking op broedgevallen buiten de erven, zoals de brug over de Veenwatering bij de Nieuwe Weg, een gereedschapsofstal langs de Nieuwe Weg en de brug over de Dobbewatering; op de erven zelf zullen meer paartjes gezeten hebben. Op vrijwel alle plekken waar territoria zijn ingetekend, werden jongen gezien.

Huiszwaluw

Huiszwaluw

Dit jaar werd voor de vierde keer een volledige inventarisatie van de Huiszwaluw uitgevoerd, een Rode lijst soort. In totaal werden er op zes verschillende locaties 81 nesten geteld in 2009. In 2010 was dat aantal gedaald tot 51 en in 2011 verder naar 48. In 2012 werden 32 nesten gevonden. Alle Huiszwaluwen broedden aan de buitenkant van het dak tegen de gevel van de boerderijen of stallen. Het grootste aantal nesten, namelijk 23, werd aangetroffen bij boerderij Zuidhof. Bij boerderij Catharinahoeve, net buiten het geïnventariseerde gebied, in het zuidelijke deel van de Papenwegse

Polder, bevonden zich 31 nesten (tegenover 19 in 2011). Voor nadere informatie over de verspreiding van de Huiszwaluw wordt verwezen naar de bijgevoegde verspreidingskaart.

Merel

De Merel, nota bene de talrijkste soort in Nederland, is nieuw in de polder! Dat lijkt vreemd, en inderdaad moet bedacht worden dat de soort altijd aanwezig is op de erven en in de buitenplaatsen (zoals Zuidwijk en Santhorst). Die vallen echter buiten het bestek van dit onderzoek. De broedgevallen, waar wij het hier over hebben, vonden daadwerkelijk plaats buiten de erven en landgoederen, waarbij deze soort wel weet te profiteren van begroeiing (langs de Nieuwe Weg, bij het moerasje ten zuiden van de Stevenshof en in een geriefbosje nabij Country Stables).

Kleine Karekiet

Langs de Stevenshof bevond zich één territorium in de rietopslag langs het fietspad en voorts was er één territorium bij het moerasje ten oosten van de Veenwatering. Het is belangrijk om bij het maaibeheer van de slootkanten en het talud langs het fietspad rekening te houden met deze laatbroedende soort.

Rietgors

Deze soort werd in 2006 voor het eerst broedend vastgesteld. De meeste jaren komt er één paar tot broeden bij het rietmoeras ten zuiden van de Stevenshof. Na een onderbreking in 2011 werd dit jaar weer een geval vastgesteld.

Putter

Net als in 2011 werd er één territorium aangetroffen in de bomen langs de Nieuwe Weg.

Zwarte Kraai

In een geriefbosje nabij de Dobbewatering was een legsel van Zwarte Kraai; er vlogen drie jongen uit.

ONTWIKKELING VAN DE VOGELTERRITORIA IN DE PERIODE 1975 – 2012

Tabel 2 (zie volgende bladzijde) geeft het overzicht weer van de ontwikkeling van alle vastgestelde vogelsoorten in de Papenwegse en Zuidwijkse Polder. Van Fuut, Knobbelzwaan, een aantal ganzen- en eendensoorten, Waterhoen en Meerkoet zijn van vóór 2000 geen waarnemingen bekend, maar dat wil niet zeggen dat deze soorten toen niet voorkwamen in het gebied. Daarnaast lijken de aantallen voor Waterhoen in 1997 en 2000 onderschat en de aantallen van Scholekster, Kievit en Grutto in de jaren 1992, 1997 en 2000 overschat.

	1975	1980	1984	1992	1997	2000	2005	2006	2007	2009	2010	2011	2012
Fuut							4	4	4	4	4	3	5
Knobbelzwaan						2	5	6	7	7	6	3	4
Grauwe Gans							0	1	0	0	3	6	6
Gr. Canadese Gans						2	2	3	3	6	8	25	18
Kl. Canadese Gans							0	0	0	0	0	1*	1*
Kl. Canadese Gans X Brandgans*									0	1	0	1*	1*
Brandgans							0	0	0	1	0	2*	1*
Nijlgans						4	7	6	6	10	6	11	9
Bergeend				2			0	0	0	2	2	4	6
Krakeend	2				1	3	20	23	19	39	50	60	49
Wilde Eend	21				44		83	87	97	143	126	120	116
Soepeend							19	20	18	25	ng	ng	ng
Zomertaling	2	1	1	3	4	1	2	0	1	0	0	0	0
Wintertaling	3						1	0	0	0	0	0	0
Slobeend	6	7	28	11	14	4	8	10	8	7	3	2	2
Kuifeend				7	4	2	11	7	6	6	10	18	23
Waterhoen					3	3	17	20	23	21	14	11	11
Meerkoet					24	56	73	77	64	85	90	77	73
Scholekster	47	43	70	71	105	62	60	64	54	57	72	71	63
Kievit	46	56	137	123	166	137	111	111	112	125	156	132	133
Wulp						1	0	1	0	0	0	0	0

	1975	1980	1984	1992	1997	2000	2005	2006	2007	2009	2010	2011	2012
Grutto	26	26	68	67	91	75	50	56	50	47	60	66	59
Watersnip	2						0	0	0	0	0	0	0
Tureluur	23	7	19	21	34	31	31	28	30	32	44	43	35
Visdief						1	0	0	0	0	0	1	1
Huiszwaluw									ng	81	51	48	32
Veldleeuwerik	10			22	2	1	0	0	0	0	0	0	0
Graspieper	2			5	5	1	1	0	0	0	0	0	0
Gele Kwikstaart	1						0	0	0	0	0	1	0
Engelse Kwikstaart							0	0	0	1	0	0	0
Witte Kwikstaart	7				3		7	9	8	11	14	6	4
Kleine Karekiet							0	1	0	5	1	4	2
Bosrietzanger							0	0		0	1	1	0
Rietgors	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	0	1
Kneu							0	0	0	1	0	0	0
Putter	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1
Totaal	198	140	323	332	500	386	512	535	510	718	727	717	659

Tabel 2 Ontwikkeling weidevogelterritoria in de Papenwegse & Zuidwijkse Polder 1975 - 2012.

BEHEERKWESTIES EN AANBEVELINGEN

Tijdens het inventarisatiewerk (en overige bezoeken) is een aantal zaken opgevallen die relevant zijn voor het beheer van de weilanden

- Bij enkele percelen langs de Papeweg werden begin maart witte vlaggen op stokken geplaatst met als kennelijk doel de verjaging van ganzen en zwanen. Opvallend genoeg werd op deze percelen geen enkel broedgeval vastgesteld van Scholekster, Kievit, Grutto of Tureluur. Er zijn aanwijzingen dat deze soorten zich niet vestigen op stukken land waar dergelijke objecten al geplaatst zijn. Daarentegen zijn er van deze soorten al territoria gevestigd, dan blijven zij, ook als er tijdens het broedseizoen dergelijke objecten geplaatst worden.
- Langs de Papeweg werd eind april een deel van het weidevogelterrein omgetoverd in een soort springtuin voor ruiters. Inderdaad werd er menigmaal actief geoefend met rijden en dressuur, hetgeen vanzelfsprekend de nodige verstoring met zich meebracht voor broedende

vogels. Dit soort activiteiten zou feitelijk niet mogen worden uitgeoefend tijdens het broedseizoen.

- Uit onderzoek is gebleken dat Gruttogezinnen met kuikens een duidelijke voorkeur hebben voor percelen met zeer kruidenrijke vegetatie. Percelen met eenvormig raaigras, percelen met een zeer dichte vegetatie, pas gemaaide percelen, alsmede percelen met hergroeiend gras worden gemeden. Gebleken is dat in deze percelen veel minder insecten voorkomen dan in percelen met een zeer kruidenrijke vegetatie. Om de overlevingskans van de kuikens te verhogen zou het goed zijn om percelen met een zeer kruidenrijke vegetatie als laatste te maaien. Daarnaast is het aan te raden om omliggende percelen juist vroeg in het voorjaar te maaien, zodat de foerageermogelijkheden voor weidevogels worden vergroot (mozaïekbeheer; Teunissen W.A. & Willems, F. 2004).
- Als algemene opmerking zij gesteld dat nestbescherming alleen toegevoegde waarde heeft als deze plaatsvindt op percelen waar in de broedtijd gemaaid en/of geweid wordt en als de nestbescherming aanvangt vóórdat de eerste landbouwactiviteiten plaatsvinden. Het merendeel van de Kieviten begint al rond half maart met het leggen van eieren. Het is van groot belang om juist vroege legfels te beschermen, omdat kuikens afkomstig uit deze eerste legfels een driemaal zo grote overlevingskans hebben als kuikens afkomstig uit late nesten (Teunissen et al. 2008). Er dient op te worden toegezien dat de stokken niet te dicht bij de nesten worden geplaatst, omdat zij dan als richtingwijzer voor predatoren gaan fungeren (Noordervliet et al, 1999). Bovendien verdient het aanbeveling de plaats van de gevonden nesten op een andere wijze te markeren, bijvoorbeeld door gebruikmaking van GPS-mogelijkheden. Op percelen met een uitgestelde maaidatum moet uiteraard nooit naar nesten worden gezocht!
- Indien een weidevogelrijk perceel toch gemaaid wordt, zou een deel van dat perceel ongemaaid moeten blijven, zodat er voor jonge vogels voldoende vluchtstroken overblijven om in te schuilen bij gevaar. Dat ongemaaid stuk moet duidelijk groter zijn dan alleen het nest en directe omgeving, omdat overvliegende predatoren (met name kraaiachtigen en Meeuwen) al gauw in de gaten hebben dat kleine ronde eilandjes op de aanwezigheid van voedsel aldaar duiden. Het beheerpakket vluchtheuvels biedt de mogelijkheid om tegen vergoeding 20% van het perceel niet te maaien. Het zou nuttig zijn om in de toekomst gebruik te maken van deze mogelijkheid, zodat de overlevingskans van jonge weidevogels wordt vergroot. Ook het laten staan van slootranden is een erg waardevol instrument. Percelen waar juist een uitgestelde maaidatum wordt gehanteerd, maar waar zich geen weidevogels bevinden, zouden dan als compensatie eerder gemaaid kunnen worden. Overigens moet bedacht worden dat pulli van weidevogels uiteenlopend reageren op activiteiten als maaien. Onder aanvoering van hun alarmerende ouders vluchten pulli van de Tureluur naar slootranden, jonge Grutto's blijven doorgaan met voedselzoeken en pulli van Kieviten drukken zich.
- Tijdens de startavond van het weidevogelseizoen voor de pachters van Twickel werd er het nodige opgemerkt over de toenemende aanwezigheid van ganzen, ook in de wintermaanden. Met nadruk zij gesteld dat het continu verjagen van ganzen van de ene naar de andere plek geen soelaas biedt. Het vliegen en de stress bij de ganzen leiden er slechts toe dat zij meer dan nodig energie verspillen die hoe dan ook door extra vraat gecompenseerd moet worden. Bovendien leiden verjagingsactiviteiten in het veld (zeker als er honden ingezet worden) tot onrust in het veld, ook bij de weidevogels.

OVERIGE WAARNEMINGEN

In 2011 werden naast de hiervoor beschreven broedsoorten de volgende soorten verblijvend aangetroffen:

Aalscholver, Blauwe reiger, Grote Zilverreiger, Lepelaar, Ooievaar, Wintertaling, Zomertaling, Smient, Buizerd, Sperwer, Havik, Bruine Kiekendief, Torenvalk, Goudplevier, Watersnip, Wulp, Witgatje, Oeverloper, Zwarte Ruiter, Groenpootruiter, Kemphaan, Kleine Mantelmeeuw, Zilvermeeuw, Stormmeeuw, Kokmeeuw, Houtduif, Holenduif, Turkse Tortel, Gierzwaluw, Graspieper, Gele Kwikstaart, Beflijster, Kramsvogel, Koperwiek, Tapuit, Koolmees, Pimpelmees, Sijs, Kneu, Vink, Spreeuw, Kauw, Ekster.

DANKWOORD

Tot slot gaat mijn dank weer uit naar stichting Twickel, alle overige eigenaren en pachters voor toestemming om het gebied te inventariseren, naar Renée en Aad Zonneveld voor de heerlijke koppen koffie en naar Wim ter Keurs en Jack Noordhuizen voor het becommentariëren van dit rapport.

Aletta de Ruiter wil ik bedanken voor de fraaie landschapsfoto's.

REFERENTIES

Naar een deel van de onderstaande literatuurbronnen wordt verwezen in deze rapportage; andere werden puur als achtergrondinformatie gebruikt.

Dijk A.J. van, 2004. *Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisatie in proefvlakken)*, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Directie Kennis, 2008. *Weidevogels op landschapsschaal. Ruimtelijke en temporele veranderingen. Rapport DK nr. 2008/dk105*, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, Ede.

Gertenaar E. 1998. *Een inventarisatie van weidevogels in de Papenwegse & Zuidwijkse Polder*, Milieubiologie R.U. Leiden, Leiden.

Leeuwen M. van, 2002. *Ontwikkeling in de weidevogelstand tussen Den Haag en Leiden*, Milieubiologie R.U. Leiden, Leiden.

Noordervliet, Marcel, Wim ter Keurs en Jolanda Postema (1999). *Weidevogels en predatie. Nieuwsbrief Agrarische Natuurvereniging Santvoorde*, mei 1999.

Noordhuizen J. 2006. *Weidevogels in de Papenwegse & Zuidwijkse Polder, BMP-inventarisatie 2005*. Intern rapport.

Noordhuizen J. 2007. *Weidevogels in de Papenwegse & Zuidwijkse Polder, BMP-inventarisatie 2006*. Intern rapport.

Noordhuizen J. 2008. *Weidevogels in de weilanden tussen Den Haag, Katwijk en Leiden in 2007, BMP-Inventarisatie 2007*. Intern rapport.

Noordhuizen J. 2009. *Weidevogels in de weilanden tussen Den Haag, Katwijk en Leiden in 2009, BMP-Inventarisatie 2009*. Intern rapport.

Remeus A. 2010. *Weidevogelinventarisatie van de weilanden tussen Den Haag, Katwijk en Leiden in 2010*. Intern rapport.

Remeus A. 2011. *Weidevogels in de Papenwegse en Zuidwijkse Polder in 2011*. Intern rapport.

Schekkerman, H. & G.J.D.M. Müskens, 2000. *Producers Grutto's Limosa limosa in agrarisch grasland voldoende jongen voor een duurzame populatie?* Limosa 73: 121 - 134.

SOVON-informatie 2005/13. *Weidevogelindexen 1990-2004*, SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, *Atlas van de Nederlandse Broedvogels 1998-2000. Nederlandse Fauna 5*. Naturalis, KNNV Uitgeverij, Leiden.

www.sovon.nl/pdf/Indexen_weidevogels_1990_2004.pdf

Teunissen, W.A., Schekkerman, H. & Willems, F. 2005. *Predatie bij weidevogels. Op zoek naar de mogelijke effecten van predatie op de weidevogelstand. Sovon-onderzoeksrapport 2005/11*. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. Alterra-Document 1292, Alterra, Wageningen.

Teunissen, W.A. & Willems, F. 2004. *Bescherming van Weidevogels*. SOVON Onderzoeksrapport 04/06. SOVON, Beek-Ubbergen.

Teunissen, W.A. & Wymenga E. 2007. *Weidevogels in de SAN-gebieden in West-Nederland in 2006. Sovon-onderzoeksrapport 2007/01. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen. A&W-rapport 929. Altenburg & Wymenga ecologisch onderzoek, Veenwouden.*

Website ANV Santvoorde: www.anv-santvoorde.nl

Website KNMI: www.knmi.nl/cms/nieuws

Website Nederland-Gruttoland: www.grutto.nl

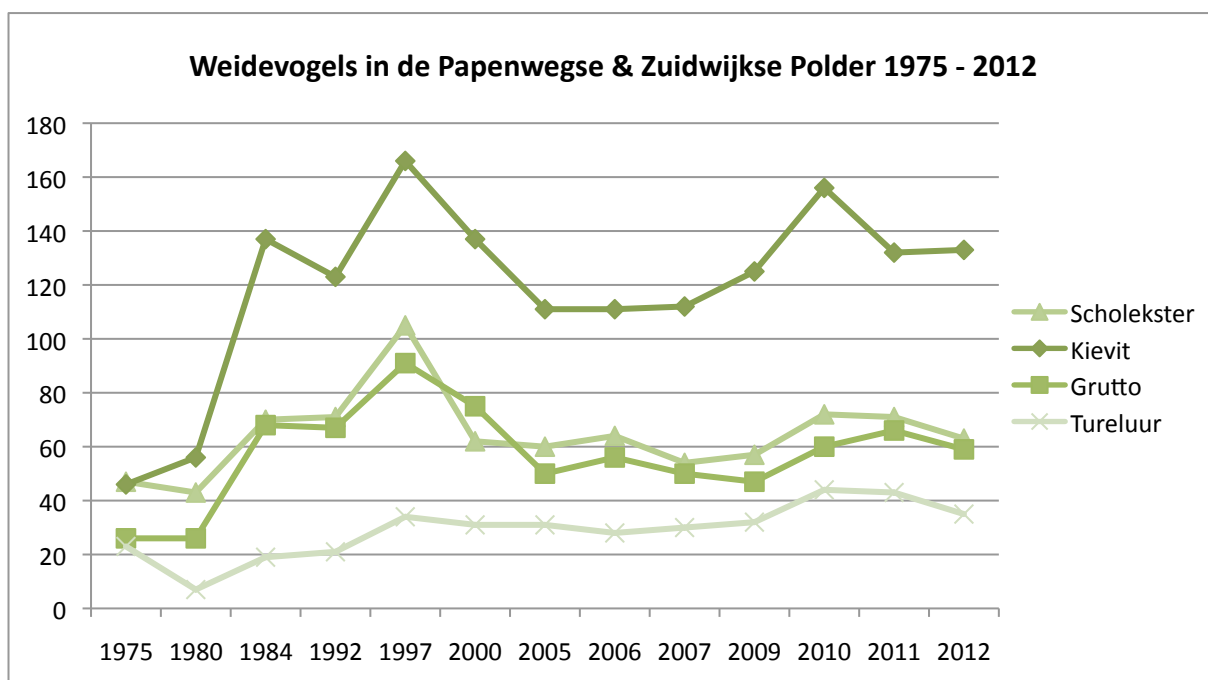
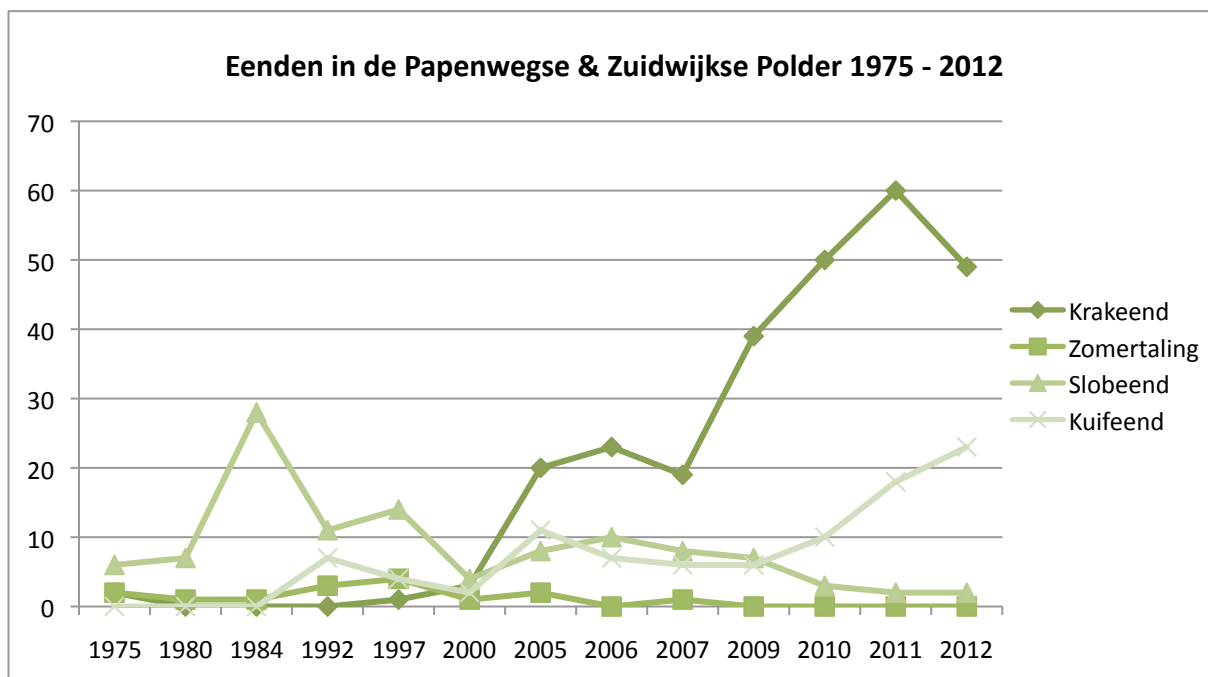
BIJLAGE A

Dichtheid (broedparen/100 ha) per geselecteerde soort en pakket in de gebieden van Natuurlijk Platteland West in vergelijking met de dichtheid voor de Papenwegse & Zuidwijkse Polder in 2012.

Soort	Algemeen	Belangrijk	Soortenrijk	Zeer soortenrijk	Totaal	PWP & ZP
Krakeend	1,19	1,66	3,65	10,09	2,67	19,14
Wintertaling	0,01	0,00	0,03	0,08	0,02	0,00
Zomertaling	0,19	0,17	0,08	0,36	0,19	0,00
Slobeend	1,67	0,97	2,58	3,24	1,82	0,78
Kuifeend	1,22	1,67	1,67	2,02	1,47	8,98
Scholekster	8,83	9,64	9,82	10,66	9,35	24,61
Kluut	0,00	0,06	0,04	0,00	0,02	0,00
Bontbekplevier	0,00	0,04	0,00	0,00	0,01	0,00
Kievit	23,54	30,67	32,60	41,86	28,45	51,95
Watersnip	0,01	0,00	0,01	0,14	0,02	0,00
Grutto	12,60	12,37	18,55	27,65	15,10	23,05
Wulp	0,02	0,00	0,00	0,00	0,01	0,00
Tureluur	4,64	5,84	9,93	11,78	6,41	11,78
Visdiefje	0,05	0,04	0,34	0,29	0,11	0,39
Zwarte Stern	0,29	0,01	0,12	0,00	0,17	0,00
Veldleeuwerik	2,06	0,96	1,01	1,99	1,68	0,00
Graspieper	1,33	1,26	0,86	1,12	1,23	0,00
Gele Kwikstaart	2,04	2,23	0,45	0,47	1,70	0,00
Engelse Kwikstaart	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Totaal	59,68	67,59	81,76	111,75	70,44	140,68

BIJLAGE B

het aantal territoria van de eenden en weidevogels in de Papenwegse & Zuidwijkse Polder 1975 - 2012

BIJLAGE C

Overzicht bezoekdata BMP-inventarisatie Papenwegse & Zuidwijkse Polder in 2012.

Ronde	Datum	Tijd
1	22-03-2012	08.00 – 09.00 uur
2	28-03-2012	07.10 – 13.10 uur
3	11-04-2012	06.40 – 12.45 uur
4	18-04-2012	07.15 – 11.55 uur
5	30-04-2012	06.00 – 12.00 uur
6	13-05-2012	05.50 – 10.35 uur
7	23-05-2012	05.45 – 10.50 uur
8	27-05-2012	19.30 – 21.10 uur
9	05-06-2012	05.50 – 10.45 uur
10	19-06-2012	12.10 – 13.30 uur

Bezoeknummer 10 had betrekking op de telling van de nesten van Huiszwaluwen.

BIJLAGE D

KNMI-weeroverzichten voor de periode maart – juni 2012.

Maart 2012: Uitzonderlijk zacht, zonnig en extreem droog

Op de koude en droge februarimaand volgde een erg droge, zonnige en uitzonderlijk zachte maand. Vooral in de tweede helft van de maand maakte de zon overuren. Wat de neerslag betreft, viel alleen op 7 maart regen van betekenis. Geen wonder dat het land er erg droog bij lag.

April 2011: Vrij koud, somber en nat

De eerste week van april was in grote lijnen een voortzetting van het maartweer, zij het dat het ronduit koel was. Vanaf 9 april kregen depressies meer vat op ons weer. In een aanlandige stroming trokken zij met regelmaat via de Britse eilanden naar Scandinavië en er passeerden bij ons enkele regenzones. Van 17 t/m 27 april zorgde een stationaire depressie boven de Britse eilanden voor koel en buig weer. Pas vanaf 28 april kwam de temperatuur in de lift om te eindigen in een fraaie Koninginnedag, onverlet latend dat de maand als geheel als vrij koud, somber en nat de boeken in ging.

Mei 2011: Vrij koel, nat en gemiddeld zonnig

Het fraaie slot van april kreeg in mei geen vervolg. De gehele eerste helft van deze maand lag de scheidingslijn tussen warme continentale lucht en koele oceaanlucht over de westrand van het vasteland van Europa. Vrijwel onophoudelijk trokken buienstoringen of regenzones van zw naar no over ons land. Na enkele koele, winderige en buiige dagen rond half mei zette zich een herstel in naar stabiel en warm lenteweer met onafgebroken zonneschijn van 22 t/m 28 mei. Op de laatste dag van mei begon weer koelere lucht over ons land uit te stromen.

Juni 2011: Koel en veel neerslag

De periode t/m 18 juni was kort samengevat somber, nat en koel, met bijvoorbeeld op 3 juni een schamele 10 als maximum temperatuur. Op 18 juni was de voor de maand juni normale neerslaghoeveelheid al bereikt. Alleen 2 en 14 juni verdienden het predikaat droog en zonnig, maar de temperatuur bleef ook toen beneden de 20. Daarna bleef het weer sterk wisselvallig en pas tegen het einde van de maand konden weer enkele dagen met zomerse temperaturen worden genoteerd.

BIJLAGE E. VERSPREIDINGSKAARTEN

Separaat bijgevoegd